

взуттєвій фабриці, суднобудівельному заводі та ін. Для сільських дітей які не мали чіткого уявлення про працю колгоспників, про її значення, проводились екскурсії на різні об'єкти колгоспного виробництва, ознайомлюючи дітей з працею дорослих у полі, саду, на тваринницьких фермах і будівництві. Такі екскурсії сприяють загальному розвитку дітей, збагачують їхнє уявлення про навколишній світ, життя і працю дорослих, знайомлять з різними галузями виробництва. Дошкільнята пізнають світ не лише розумом, але й серцем, їх вражає краса людини-трудівника, викликаючи повагу до неї [2, с. 68].

Набуті знання і враження відтворюються у самостійній художній діяльності дошкільників. Їхні малюнки, аплікації, ліплення, роботи з природного матеріалу відображають сформовані уявлення про професії. Важливим чинником який свідчить про засвоєння знань є гра, а саме рольова гра, тобто відображення побаченого у рухах, діях, мовленні.

Окрім екскурсій, спостережень, бесід дітям необхідно читати художні твори, формувати усвідомлення того, що все, чим ми користуємося у повсякденному житті, створене людською працею, всі працюють і праця кожного важлива і необхідна, тому треба з повагою ставитися до людей, до результатів їхньої праці. Гру слід використовувати для уточнення і закріплення їхніх знань про професії [2, с. 68].

Важливо у ранньому віці прищепити дитині повагу до праці дорослих, виховати людину трудолюбиву, скромну, яка б намагалася приносити своєю працею користь людям, працювати на благо суспільства. Прогаїнина в трудовому вихованні дитини несприятливо впливає на формування моральних, вольових якостей, ставлення до навчання, інтерес до знань, а правильна його організація є надійною основою для гармонійного розвитку особистості.

Виховати у дошкільників повагу до праці дорослих можна при єдності вимог сім'ї і дитячого садка. Роботу з трудового виховання дітей бажано проводити при активній участі батьків. Батькам необхідно роз'яснювати як важливо виховувати у дітей працьовитість, ознайомлювати з проведеною роботою з трудового виховання. Успішне вирішення завдань виховання може бути лише в тісному співробітництві дитячого садка і сім'ї [2, с. 69].

Педагоги Херсонщини мали багате підґрунтя для ознайомлення дошкільників з працею дорослих, велика кількість і різноманітність підприємств, виробництв мали в своєму арсеналі незліченний перелік професій. Ознайомлюючи дітей з якими, вихователі закладали основи до майбутнього вибору професії. В. Сухомлинський писав: "Праця стає великим вихователем, коли вона входить в духовне життя наших вихованців, дає радість дружби і товарищескості, розвиває допитливість і цікавість, породжує хвилюючу радість подолання труднощів, відкриває все нову і нову красу в навколишньому світі, пробуджує громадське почуття – почуття творця матеріальних благ, без яких неможливе життя людини" [1, с. 229].

Ідеї трудового виховання були закладені в зміст роботи відомчих дитячих садків, заснованих при підприємствах, організаціях і колгоспах. Підпорядковані

певному відомству вони професійно орієнтували підрастаюче покоління, готували зміну. Відомства надавали садкам можливість відвідувати свої підприємства, організації і колгоспи, запрошувати працівників на заняття, приймати участь у святах, що полегшувало роботу вихователям в процесі ознайомлення дітей з професією батьків. Такі дошкільні заклади отримували від своїх відомств альбоми з підбіркою картин трудового процесу на підприємстві, іграшки відповідної тематики тощо. Залучали дошкільників з вихователями до організації та прийняття участі у святкуваннях присвячених підприємству, організації, колгоспу.

Ідеї В. Сухомлинського, щодо трудового виховання дошкільників, знайшли своє відображення у змісті освітньої роботи відомчих дитячих садків, які передбачали профорієнтацію дітей робітників відомств. Виховному процесу дошкільних закладів Херсонщини сприяла велика кількість і різноманітність виробничих підприємств, які надавали можливість на реальному прикладі ознайомлювати дошкільників з працею дорослих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сухомлинський В.А. Сердце отдаю детям (избранные произведения) / В.А. Сухомлинский. – К.: Радянська школа, 1988. – 272 с.
2. Цюпак І.М. Динаміка виховного процесу в дошкільних закладах Херсонщини (XX століття): наук.-метод. посіб. / І.М. Цюпак. – Херсон: Айлант, 2014. – 112 с.

УДК 372.32(091)

Юрчук Ю.Ю.

КЛЮЧОВІ ФАКТОРИ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА (ІСТОРИКО-ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ)

Ми усі є свідками активізації таких негативних явищ серед учнівської молоді, як насильство, кібертрейдування, булінг тощо, що не може не викликати стурбованості й посиленої уваги широких кіл громадськості, освітян, батьків у більшості країн світу.

Цілком логічно, що виникає необхідність захистити, убезпечити, попередити наслідки впливу на особистість несприятливих факторів і чинників. Особливо це актуально для освітнього закладу, адже будь-яке соціальне середовище, зокрема й освітнє, впливає на перебіг у ньому життєдіяльності людини, оскільки складається із сукупності матеріальних ресурсів, психологічних факторів, міжособистісних відносин [5, с.21].

Проблема освітнього середовища, в тому числі і його безпека, вивчалася багатьма вченими, такими як: Г. Балл, І. Бех, Є. Бондаревська, Дж. Гібсон, С. Максимова, У. Мейс, Т. Менг, О. Пехота, В. Рибалка, В. Семиченко, В. Серіков, С. Сисосва М. Турвей, В. Ясвін та ін..

Для дітей і молоді несприятливі впливи середовища виявляються, насамперед, у вигляді складних ситуацій у міжособистісному спілкуванні (конфліктів з батьками, друзями, вчителями, нерозумінні з оточуючими тощо), проявах психологічного та емоційного насильства (ігноруванні, приниженні, погрозах, недоброчинному ставленні тощо), дії несприятливих факторів, пов'язаних з процесом навчання та виховання, тощо.

У науковій та педагогічній літературі відсутнє єдиноприйняте визначення поняття «безпеки освітнього середовища». Щоб зрозуміти сутність дефініції, слід розглянути різні підходи до розуміння його сутності. Йдеться і про психологічний, і про екологічний, і про інформаційний аспекти цього поняття.

Дослідники, які вивчають коло проблем, пов'язаних з питанням психологічної безпеки освітнього середовища, вважають, що психотравмуючі ситуації прямо чи опосередковано впливають на фізичне і психічне здоров'я особистості. Зокрема, до психотравмуючих ситуацій у навчальному процесі освітнього закладу можна віднести:

- конфлікти у стосунках вчителів – учень, учень-учень, учень – батьки тощо;

- проблема адаптації в освітньому середовищі;
- атмосфера конкуренції між однолітками;
- надмірна вимогливість педагогів тощо [5, с.26].
Якщо взяти до уваги екологічний аспект безпеки освітнього середовища, то тут варто звернути увагу на дослідження С. Совгіри, яка під екологічно безпечним освітнім середовищем розуміє «систему психолого-педагогічних умов, впливів і можливостей, які забезпечують захищеність особистості від негативного впливу екологічних факторів, що визначають оптимальність взаємодії зі світом природи» [3, с. 206].

Не менш важливим є й інформаційна частина безпеки освітнього середовища, яка, на думку Н. Кириленко, через застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті здійснює масовий, глобальний вплив на особистість [2, с. 150]. Серед негативного впливу інформації на сучасне освітнє середовище авторка виокремлює: відсутність належних механізмів контролю якості інформації, доступної через сучасні телекомунікаційні технології, що породжує проникнення в освітній простір великого обсягу недостовірної інформації; неконтрольоване проникнення інформації сумнівного, агресивного змісту, яка може сприяти виникненню насильства, булінгу, кібербулінгу тощо [2, с. 150].

Таким чином, *безпечне освітнє середовище – це стан освітнього середовища, в якому: наявні безпечні умови навчання та праці, комфортна міжособистісна взаємодія, що сприяє емоційному благополуччю учнів, педагогів і батьків, відсутні будь-які прояви насильства та є достатні ресурси для їх запобігання, а також дотримано прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника навчально-виховного процесу* [5, с.28].

За словами вчених Цюман Т. П., Бойчук Н. І. на безпеку освітнього середовища впливає ряд факторів, таких як:

1. *Якість міжособистісних відносин* – позитивні фактори (довіра, доброзичливість, схвалення, толерантність); негативні фактори (агресивність, конфліктність, ворожість, маніпулятивність).

2. *Захищеність в освітньому середовищі* – оцінка відсутності насильства у всіх його видах, формах для всіх учасників освітнього простору.

3. *Комфортність в освітньому середовищі* – оцінка емоцій, почуттів та домінуючих переживань у процесі взаємодії дорослих і дітей в освітньому середовищі закладу.

4. *Задоволеність освітнім середовищем* – задоволення базових потреб дитини у:

- ✓ допомозі та підтримці;
- ✓ збереженні та підвищенні її самооцінки;
- ✓ пізнанні та діяльності;
- ✓ розвитку здібностей і можливостей [5, с.33].

Також, зазначені вчені розглядають такі принципи безпечного середовища:

Принцип домінування життя людини як головної цінності, що визначає модель мінімальної (необхідної) безпеки, максимально усуває ризики, що загрожують життю як дітей, так і дорослих.

Принцип регіональної специфіки передбачає під час організації системи безпеки освітнього середовища школи облік небезпек і можливих надзвичайних ситуацій конкретного регіону (міста, області, району).

Принцип комплексності оцінки небезпек (ризиків), що задає методику оцінки різних педагогічних (освітніх) ризиків (зовнішніх і внутрішніх) на основі комплексного, системно-синергетичного підходу.

Принцип міні-макса, що визначає досягнення максимального ефекту безпеки при наявності мінімуму ресурсного забезпечення.

Принцип максимальної ефективності управління системою заходів і створення педагогічних умов, спрямованих на забезпечення максимальної безпеки освітнього середовища і школи, як соціального інституту в цілому [5, с.36].

Питання психологічного та емоційного стану дитини, а отже і безпечного середовища, зустрічається у багатьох роботах відомого німецького вченого Фрідріха Фребеля.

Основна мета гуманістичної спрямованості педагогічної теорії Ф. Фребеля – сприяння розвитку природних особливостей дитини, зачатків її духовних спрямувань, почуттів, прагнень. Шлях досягнення цієї мети він визначив таким чином: "Подібно до того як садівник або землероб доглядає свої рослини, підтримуючи в усьому зв'язок з природою, і доводить їх до розвитку, точнісінько так і ми маємо прагнути ставитися до дитини і взагалі до людини стосовно її природи, її внутрішніх законів, маємо розвивати її,

виховувати і навчати у непорушному єднанні з життям і природою, у постійному зв'язку з першоджерелом будь якого життя... Таке розуміння дитини й людини взагалі... є першим і вищим основним положенням і головною вимогою виховання людини" [4, с. 77].

Ф.Фребель був великий гуманіст, який вважав, що треба поважати людські права дитини, що муштра та побиття принижують особистість і до них не можна вдаватися навіть у самих крайніх випадках. Уже в самій назві дитячого закладу, а також у тому, що виховательку Фребель називав "садівницею", проявилось особливе ставлення Фребеля до дитини, як до квітки, яку потрібно лагідно та дбайливо вирощувати, не змінюючи її вродженої природи. Повага до особистості дитини, обережне ставлення до дитячої душі, щира турбота про її фізичний, розумовий, психічний розвиток – ось головні вимоги до вихователя. Водночас педагог – не лише доглядач за дітьми, він спрямовує розвиток малюка, відтак повинен мати ґрунтовну дидактико-методичну підготовку, добре знати вікові особливості дошкільнят, урахувати їх індивідуальні прояви [4, с. 77].

Вчений вважав недопустимим у казках використовувати образи негативних та навіть страшних персонажів, які б негативно впливали на психолого-емоційний стан дитини, викликали тривогу, страх.

Отже, безпека середовища – один з ключових факторів побудови сучасного освітнього середовища. Попередження, уникнення та профілактика негативних факторів та чинників в наш час стають невід'ємними процесами в освітньому просторі. Створення безпечного середовища як властивості психолого-педагогічної реальності набуває нового значення в сучасній освітній парадигмі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Водолазька Т. В. Модель доброзичливого до дітей освітнього середовища [Електронний ресурс] / Т. В. Водолазька // ПостМетодика, №5 (108), 2012. – 122-134. – URL: <http://pmpo.pl.ua/pmp/pdf-1-f-w/PM-108.pdf>
2. Кириленко Н.М. Проблеми інформаційної безпеки освітнього середовища вищого навчального закладу. Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: третя міжнар. наук.-практ. конф.: [в 2 ч.]. Ч.1. / Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України та ін.; за ред. М.М. Козяра, Н.Г. Нічкало. Львів: ЛДУ БЖД, 2012. С. 149–151.
3. Соєтра С.В., Гончаренко Г.С. Проблеми екологічної безпеки як основи життєдіяльності особистості в освітньому середовищі. IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Миколаїв, 23-24 квітня 2015 р.) / Чорноморський державний університет імені Петра Могили; Миколаїв: ФОП Швець В.Д., 2015. С. 205–208.
4. Фребель Ф. Дитячий садок: Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки / За заг.ред. З.Н. Борисової. – К.: Вища шк., 2004. – 511с.
5. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. / за заг. ред. Цюман Т. П. – К.: – 2018. – 50 с.

УДК 37.115.31:57.081.1

Юркова Т.Ф.

«Природа – такий самий унікальний, як картина Рафаеля, знищити її легко, відновити неможливо», - І.П. Бородин.

ВИХОВАННЯ В ДІТЕЙ ДБАЙЛИВОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ Ф. ФРЕБЕЛЯ

З набуттям Україною незалежності та входженням її на правах рівноправного члена у світове співтовариство, з прилученням до реалізації ідей сталого (стійкого, екологічно безпечного, збалансованого, гармонійного, ноосферного) розвитку проблема формування ціннісних орієнтирів суспільства й особистості щодо природи набуває в нашій країні все більшої ваги. Це виявляється в розширенні простору екологічного впливу загальноосвітньої школи, у діяльності вітчизняних і зарубіжних екологічних центрів, рухів, організацій, обсяг екологічних дій яких постійно зростає.

Цілком закономірний інтерес, що його виявляють до означеної проблеми науковці та вчителі-практики. Вони шукають і знаходять нові чинники і шляхи формування в дітей дбайливого ставлення до навколишнього середовища. Серед цих чинників – використання переваг взаємодії сучасної загальноосвітньої школи з громадськими екологічними організаціями Н. Ніколенко, В. Овелян, В. Лисенко, Н. Соболь та ін.; розкриття потенціалу позашкільної освіти (Г. Пустовіт, Т. Гуцало, В. Зотов та ін.); розробка нових технологій виховання у дітей ціннісного ставлення до природи (Н. Пустовіт, Д. Ведмеденко, Н. Пивовар); включення учнів у розв'язання дидактичних ігор екологічного змісту (О. Пруцакова); необхідність урахування специфіки сільського та міського середовища в формуванні відповідних рис особистості (О. Колонькова); розвиток у школярів ціннісного ставлення до природи шляхом залучення їх до активної природоохоронної діяльності творчого характеру (Н. Гребенщикова, Г. Проців, О. Березюк та ін.); формування у молодших школярів дбайливого ставлення до природи у позаурочній діяльності (О. Грошовенко); виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи дітей старшого дошкільного віку (В. Маршицька); розкриття потенціалу міжпредметних зв'язків у формуванні екологічних цінностей молодших школярів (В. Денисенко); аналіз ідей Ф. Фребеля на роль природи у вихованні дитини (О. Анісімова та ін.).

Актуальним у контексті нашого дослідження є праці, що розкривають проблеми формування в учнів дбайливого ставлення до природи відповідно до вікових груп: дошкільників (Л. Іщенко, Л. Лукьянова, Г. Морочко, В. Маршицька, З. Плюхій та ін.); учнів молодшого шкільного віку (Г. Волошина, В. Зусь, Л. Різник, Л. Шаповал та ін.).